

TILLSYN AV UTEVISTELSE INOM ÄLDREOMSORGENS HEMTJÄNST

LÄNSSTYRELSEN I VÄRMLANDS LÄN

PUBL NR 2008:12

PUBL NR 2008:12
ISSN: 0284-6845

Länsstyrelsen i Värmlands län
651 86 Karlstad
054-19 70 00
lansstyrelsen@s.lst.se
www.s.lst.se

Innehållsförteckning

Bakgrund.....	3
Syfte.....	3
Metod	4
Riktlinjer och individuella planer	4
Möjlighet till utevistelse	5
Utevistelse som beviljad insats	5
Goda exempel.....	6
Förbättringsförslag från personalen	6
Förbättringsområden.....	6
De kommuner som Länsstyrelsen riktat kritik mot har planerat eller vidtagit följande åtgärder:.....	7
Länsstyrelsens avslutande kommentarer.....	7

Bakgrund

Vikten av utevistelse uppmärksammas mer och mer. Det finns ingen tydlig vägledning som gäller rätten till utevistelse i socialtjänstlagen däremot står det i 5 kap. 4 § att socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

Av den nationella handlingsplanen för äldrepolitiken (prop. 1997/98:113) framgår att äldre skall kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag.

I regeringens prop. 1996/97:124, sid 53 framgår det att god kvalitet i äldreomsorgen innebär att både vid behovsbedömningen och i det dagliga arbetet uppmärksamma behov av insatser som kan underlätta den dagliga livsföringen. Det står vidare att god kvalitet i omsorgen och vård av äldre förutsätter att den enskilde och/eller dennes företrädare ges ett verkligt inflytande över insatsernas utformning.

I april 2003 beslutade riksdagen om en nationell handlingsplan för folkhälsopolitik genom att anta regeringens folkhälsoproposition ”Mål för folkhälsan” (2002/03:35). Elva målområden har tagits fram och i målområde 9 som har rubriken ”Ökad fysisk aktivitet” står att fysisk aktivitet är en förutsättning för en god hälsoutveckling. Målet för de samlade insatserna inom detta område skall vara att samhället utformas så att det ger förutsättningar för en ökad fysisk aktivitet hos hela befolkningen. Detta skall ske genom insatser som stimulerar till att bl.a. äldre, långtidssjukskrivna och funktionshindrade aktivt erbjuds möjligheter till motion eller träning på sina egna villkor.

I Nationella folkhälsokommitténs slutbetänkande *Hälsa på lika villkor - nationella mål för folkhälsan* (SOU 2000:91) är ett av målen ökad fysisk aktivitet. Där står bl.a. att samhället har ett särskilt ansvar för att äldre och funktionshindrade har möjlighet att komma ut varje dag. Kommittén jämför med interners rättighet till en timmes utevistelse var dag.

Syfte

Syftet med tillsynen var att få en bild av hur de äldre som har hjälp från hemtjänsten har eller ges möjlighet att få komma utomhus. Om de själva kan påverka och bestämma när och i vilken omfattning det sker och hur detta behov uppmärksammas.

Metod

Länsstyrelsen har under våren 2007 genomfört oanmäld tillsyn av den enskildes möjlighet till utevistelse inom hemtjänsten i åtta kommuner i länet:

- Oanmänt tillsynsbesök i två hemtjänstgrupper i varje kommun
- Intervjuer med personal inom hemtjänstområdet
- Skriftlig begäran om kommunala riktlinjer för utevistelse
- Kompletterande enkätfrågor till enhetschef eller motsvarande och biståndshandläggare

Tillsynen resulterade i ett separat beslut för varje kommun.

Riktlinjer och individuella planer

I sex av åtta kommuner uppgav biståndsbedömarna att de finns riktlinjer för utevistelse. Det visade sig dock att det råder en osäkerhet hos den vårdnära personalen om det finns några riktlinjer och i så fall vilka och hur de är utformade.

Kvalitetssystem utgör ett stöd för ledningen så att den kan styra verksamheten mot uppställda mål. Det ska finnas mål, riktlinjer och planer för verksamheten och de ska vara en konkretisering av de övergripande målen i Socialtjänstlagen (SoL) och finnas på olika nivåer.

Länsstyrelsen vill betona vikten av att riktlinjer och mål måste vara kända hos den vårdnära personalen för att uppnå sina syften.

I två av kommunerna saknades individuella planer och uppföljning av dessa. I en av kommunerna pågick ett förändringsarbete med att införa genomförandeplaner. I den andra kommunen väntade man på ett datastöd som skall förenkla dokumentationen.

Länsstyrelsen anser att behov som är specifika för den enskilde bör finnas i biståndsbeslut och i den individuella/genomförande planen. Syftet med den individuella/genomförande planen är att göra insatserna tydliga för den enskilde samt fungera som ett arbetsredskap för personalen. För att tillgodose den enskildes rättsäkerhet är dokumentation av stor vikt för att tydliggöra vad den enskilde faktiskt skall erhålla i förhållande till riktlinjer, bedömning och beslut. Vidare bör genomgång och uppföljning av den enskildes behov genomföras regelbundet tillsammans med den enskilde.

Möjlighet till utevistelse

Majoriteten av den vårdnära personalen uppgav att i stort sett alla hemtjänsttagare har behov av att komma ut i friska luften mer eller mindre. Det pågår diskussioner i personalgrupperna om behovet av utevistelse och möjligheten att tillgodose det behovet. I några kommuner framkom det att uppfattningen skiljer sig om hur behovet av utevistelse tillgodoses. I fem kommuner upplevde den vårdnära personalen att behovet av utevistelse inte alls eller till ytterst liten del kunde tillgodose, i samma kommuner uppgav ledningspersonal eller biståndsbedömare att behovet tillgodosågs till viss del eller stor del.

Länsstyrelsen anser att det är anmärkningsvärt att ledningen och personalen inte har samma uppfattning om hur behoven av utevistelse tillgodoses. Länsstyrelsen anser att man vid personalmöten bör hålla dialogen levande om hur de olika behoven kan tillgodoses så att inte viktig information går förlorad utan överförs mellan personal och ledning. Det är av stor vikt att ledningen håller sig informerad om hur de enskildas behov tillgodoses för att öka kvalitén och utveckla verksamheten.

I statens folkhälsoinstituts rapport "Utemiljöns betydelse för äldre och funktionshindrade" framgår att de äldre är i hög grad intresserade av promenader även om de är rullstolsburna eller i behov av ledsagare. Vidare att alla vill komma ut åtminstone en gång i veckan. Det önskemål som fick högst prioritet var möjligheten att få frisk luft, att få röra på sig, att se träd, blommor och buskar, att upptäcka fåglar, fjärilar och andra djur samt höra vind, fåglar och andra naturljud.

Utevistelse som beviljad insats

I fem kommuner framkom det att det fanns möjlighet att göra en ansökan till biståndsbedömaren om möjlighet att få komma ut på t.ex. promenad. I en av dessa kommuner hade biståndsbedömaren trots detta aldrig beviljat denna insats. Flera av personalgrupperna hade ingen kunskap om att det fanns möjlighet att göra en ansökan om utevistelse.

I de flesta kommuner upplevde den vårdnära personalen att den enskilde har möjlighet att påverka sin vardag kontra personalens rutiner. I en annan kommun fanns det möjlighet för den enskilde att byta ut en insats mot en annan, t.ex. att avstå från städning var fjortonde dag och då istället ha möjlighet till utevistelse.

Majoriteten av personalen upplevde att hemtjänsttagarna inte fick tillräcklig information om möjligheten att få göra en ansökan om utevistelse.

Länsstyrelsens uppfattning är att en förutsättning för promenader och utevistelse i ordinärt boende ska kunna tillgodoses helt är att den enskilde informeras om möjligheten att i sin ansökan om bistånd ta upp detta och att

utredning sker. Vidare att tid måste avsättas som följer besluten för utevistelse annars är risken stor att det inte hinns med.

Den möjlighet som framkom för att få möjlighet att komma ut var att byta ut en annan insats mot t.ex. en promenad. Den fråga man då ställer sig är om inte den enskilde har behov av båda insatserna. Om den enskilde avstår städning blir konsekvensen att städning sker efter 6 eller åtta veckor och det ställs emot möjlighet att få komma ut på promenad en gång varannan månad. Om behovet av båda insatserna finns anser Länsstyrelsen att det inte är skäligt att byta en insats mot en annan.

Goda exempel

Det framkom i Karlstad kommun att det finns aktivitetstid avsatt för utevistelse, dock upplevde personalen att det var något vid sidan om som används i mån av tid.

Vidare finns ett trygghetsboende där samarbete sker med KBAB. Personal därifrån går ut med de boende för att t.ex. dricka kaffe.

Andra resurser som t.ex. en aktiveringsgrupp i Forshaga kommun är ett mycket gott exempel på ett bra komplement till hemtjänstpersonalen för att kunna bedriva en verksamhet med god kvalitet.

Vid en tillsyn under 2007 gällande demensomsorgen framkom att man i Filipstads kommun beviljades "social tid" där den enskilde kunde välja att gå med och handla, gå ut på promenad eller dricka en kopp kaffe och samtala med personalen.

Förbättringsförslag från personalen

De betonade vikten av att informera de enskilda om möjligheten att göra en ansökan, så att fler personer ansöker om detta och att tid avsätts.

Vidare ansåg de att tiden för aktivering måste utökas, att den ska vara inplanerad som annan hjälp.

Flera av cheferna och biståndsbedömarna ansåg att resurserna måste utökas så att möjlighet ges till utevistelse i högre grad än det som sker idag. En biståndsbedömare ansåg att det är en mänsklig rättighet även för äldre att få komma ut i friska luften om man så önskar.

Förbättringsområden

Länsstyrelsen kritiserade sex av de åtta kommuner där tillsyn genomförts. Länsstyrelsen fann vid tillsynsbesöken att förbättringar bör göras i verksamheterna genom:

- att öka informationen om rättigheten att ansöka om utevistelse som insats för att kvaliteten i verksamheten ska utvecklas
- att individuella planer bör upprättas till alla med beviljad insats samt regelbunden uppföljning
- att Socialnämnderna bör skapa en levande dialog i hela organisationen för att säkerställa att de enskildas behov av utevistelse tillgodoses

De kommuner som Länsstyrelsen riktat kritik mot har planerat eller vidtagit följande åtgärder:

- de har ökat samsynen hos biståndsbedömarna genom att starta en dialog om utevistelse som bistånd
- de ska utöka informationen till hemtjänsttagarna om rättigheten att göra en ansökan om utevistelse eller annat behov
- de ska informera personalen om rättigheten för den enskilde att göra en ansökan om utevistelse
- de ska informera den enskilde om rättigheten att överklaga avslagsbeslut
- de ska föra en dialog om behovet av utevistelse vid personalmöten och hur personalen ska kunna tillgodoses behovet
- de ska lyfta frågan om behov av utevistelse vid vårdplanering och hembesök då biståndsbedömning görs
- de ska ta fram skriftligt material om insatser/service och rättigheten att göra en ansökan och eventuellt överklaga
- de ska informera både muntligt och skriftligt till hemtjänsttagaren vid första besöket
- de ska ta fram riktlinjer för utevistelse

Länsstyrelsens avslutande kommentarer

Länsstyrelsen har mött och möter oftast stort engagemang hos personalen för sitt arbete. De försöker tillgodose äldres önskemål och behov. Det finns dock en tidspress som personalen upplever negativt och som gör det berättigat att ställa frågan om de behov som finns verkligen tillgodoses fullt ut?

Det finns olika hinder som kan påverka den enskildes möjlighet till utevistelse. Ett psykologiskt hinder är otrygghet som har stor inverkan på äldre och funktionshindrade både generellt och i vårdsammanhang. Otrygghet är också ett hinder som är direkt relaterat till huruvida man har någon med sig när man vistas ute. Det kan finnas organisatoriska hinder som handlar om resurser och rutiner i vårdsammanhang som t.ex. kan innebära att personalen inte har tid att hjälpa de vårdbehövande till utevistelse.

Det finns tre grundfaktorer till att utevistelse har betydelse för hälsan. Dessa är positiva hälsoeffekter genom solljus, luft och temperatur, positiva effekter genom själva utemiljön samt genom fysiska aktiviteter utomhus.

Utevistelse i grönområden är ett inslag i så gott som alla människors vardag så länge man inte är i en beroendeställning på grund av funktionshinder. För att man ska kunna bevara sin livsstil måste utevistelse ingå som en naturlig del av vardagen, även om man har vårdbehov och oavsett storleken av det.

Om man jämför vad människor i allmänhet vill ha ut av sin utevistelse med vad äldre och funktionshindrade vill, ser vi inte att det egentligen är så stora skillnader. Promenaden är mycket viktig vare sig det rör sig om friluftspromenader i skog och mark på flera timmar eller den lilla promenaden runt kvarteret.

Länsstyrelsen anser att behov av att få vistas ute skall kunna tillgodoses oavsett var man bor, på landet, i staden, i ordinärt boende eller särskilt boende.

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen i Värmlands län
Våxnäsgatan 5, 651 86 Karlstad
054-19 70 00
www.s.lst.se